

יש תצלום ישן, מלפני 60 שנה, שצו לם בתל-אביב, בשדרות רוטשילד ליד רחוב נחלת-בנימין. רואים בו את האוניות העוברות בים.

עוד מעט לא תראה את הים גם כאשר תעמוד ברחוב הירקון.

הים יהיה רחוק ממך, כאילו עמדת בי עיירה יהודית בלב אוקראינה.

כי עתה מתבטלת מזימה לנתק את העיר מן הים כליל וסופרת.

★ ★ ★

הרעיון הוא להקים חומת-ענק בין ה- עיר ובין הים.

חומה זו תהיה מורכבת משורת מלונות- ענק וכבישים, שיחצו בין העיר לבין הים.

רוחות-הים, המספקות לעיר את מיזוג-האוויר הטבעי שלה, ייתקן לו בחומת הבטון וייעצרו.

הנוף הימי ייעלם מעיני בני-העיר. מ- הלונות דירתיהם לא יראו עוד את המים הכחולים. ימי העתיקה — האתר היפה ה- יחידי בנוף העיר כולה — תיעלם מן העין.

בעלי התוכנית כאילו לוקחים זוג של מיספרי-ענק, הותכים את העיר מן הנוף הטבעי שלה, ומעי- בירים אותה לשפלה הפנימית, אי- שם בין לוד ורמלה.

★ ★ ★

כוד מישוהו לטעון שזה לא יהיה נורא כל-כך, מפני שממילא לא היחה תל-אביב מעולם עיר ימית, עיר שפניה אל הים.

יש בזה מידה של אמת. היסטוריון עירוני היה יכול לחבר מחקר מרתק על הנושא: היחס בין העיר והים.

יחס שהיה תמיד דו-ערכי, שהתנדנד תמיד בין התעלמות ואף התנכרות, ובין השלמה בהצילב.

הסיבה נעוצה אולי בעובדה, ש- תל-אביב לא נודדה ליד הים. בני-

ונהנתה מרוחותיו, עלתה סחות מאשר דירה בגינגל האספלט של רחוב בלוק שהשקיפה על דירת השכן (שלושה חדרים והול מואר), ושזרם האחיר לא הגיע אליה אלא במחתרת. הטיילת הפכה לפרבר מוזנח, מקום-ריכוז ליסודות חשודים.

★ ★ ★

כ? אתו זמן לא שימש הים אלא למטרה אחת: הרחצה.

בשנות השלושים נהרו לשפת-הים של תל-אביב רבבות מכל קצות הארץ, וגם מן הארצות השכנות. בשבת נמכרו שם עיתוני קאהיר (לה בורס אזיפטיין), ובני-טובים מ- רמאללה יכלו להזין את עיניהם במראות שלא היו גלויים בעיר מולדתם.

העיר הזדרזה לזהם את הים, כדי לשים קץ להילולה זו. המונים הוסיפו לפקוד את שפת-הים בי- שבתות הקיץ, אולם המתרחצים

חובבי גיאוגרפיה יאמרו, לעומת זאת, כי הסיבה נעוצה בטופוגרפיה המיוחדת של העיר. תל-אביב, בניגוד ליפו, ובניגוד מובהק עוד יותר לחיפה, אינה שוכנת ב- מיפרץ, והחוף שלה אינו עולה בהדרגה מן הים. בחוף הים של תל-אביב מתנשא צוק, שהוא גבוה יותר מרוב חלקי העיר. אתה יורד מרחוב הירקון לרחוב דיזי- גוף. גם לולא הבתים, לא יכולת לראות את הים בעומדך בדיזיגוף-פרישמן.

ממילא לא ראו בני-עיר את הים אלא אם כן הלכו לשפתו. מכאן התודעה הכלתי-ימית שלהם.

(תודעה שמצאה את ביטוייה המפליא ב- יותר בעובדה ש-99% מבתי תל-אביב נבנו ללא התחשבות כלשהי בכיחני הרוח, ה- מקררת את העיר ברוב שעות היום וה- לילה. הדירות דומות לחממות גם בשעה שנושבת ברזיה ימית נהדרת.)

רה בחשיבות הסיבה, כגורם מרכזי ה- מעצב את אופי האדם והציבור. זוהי העת למתוח קו מתחת ל- פרק אחד בתולדות תל-אביב, ו- לפתוח בפרק חדש — להפנות את פני העיר אל הים, למפח את יופיה, לתקן את הניתן לתיקון.

תחת זאת קורה ההיפך. קורה דבר המאשר את החשי- שות הקודרים ביותר של המאי- מינים בכוח התאוצה של תהליי- כים — אף גם השלייים ביותר.

אם הפסיכולוגיה של עולי מיזרח-אירופה התנכרה לים — באים והופכים התנכרות זו לאדיאולוגיה.

אם צוק נמוך, מעשה ידי הטבע, הפריד בין הים והעיר — באים עתה להקים צוק- בטון, מעשה ידי אדם, שינתק את העיר כליל.

הפנים אל הים

גוד לרוב עריהחוף בעולם, לא קמה על החוף, ולא צמחה מזמל. השכונות היהודיות הראשונות של יפו קמו הרחק מן הים, מדרום לרחוב הרצל — נווה-צדק ואחוזת-בית.

משם צמחה העיר בהדרגה ל- עבר הים, אך לא מתוך הבחירה החופשית, אלא מאונם. היא נכי- נסחה למסדרון שנקבע לה על-ידי הנסיבות.

שכונת מנשיה היחה שכונת-עוני של דיי- גים ערביים. היא קבעה את הגבול הדרומי להתפתחות. ממזרח היו האדמות בידי גר- מנים (שרוגה) וערבים (סומייל, ג'מסין).

העיר צמחה לתוך המסדרון הצר שהתמשך לאורך הים (אלנבי, פינסקר, בן-יהודה, די- זנוגוף, עד יהודה הלוי).

מכדי להפוך לעיר ימית. איכשהו, פחדה העיר לטבול את רגליה במים המלוחים. אני זוכר רק נסיון אחד להיכנס לים ממש — הקזינו, שעמד על עמודים במים, מול רחוב אלנבי. פעם, ב- ילדותי, לקחו אותי לשתות שם קפה.

במשך תקופה קצרה, בסוף שנות השלו- שים וראשית שנות הארבעים, היה מעין יחד-דבש בין העיר והים. הוקמה הטיילת, ולאורכה בתיקפה, שהיו או צעירים ויפים.

אולם סטייה זו עברה במהרה. במלחמת-העולם סולקו הגרמנים משרונה, ובמלחמת-העצמאות סולקו משם הבריטים.

יחד עם הערבים מסומייל. המיזרח התפנה — והעיר מיהרה להפנות את גבה אל הים ולהתפתח אל דובנוב, בלוק — ורמת-אביב.

דירה ברחוב הירקון, שהשקיפה על הים,

נדרו צפונה ודרומה. קשר אחר עם הים לא נוצר. מעולם לא התפתח בתל-אביב ספורט ימי המוני. סי- רות האגודות הקטנות (זבולון, הפועלים ו- צופיים) יצאו מדי פעם מן הירקון (שעדיין לא הסריחו) אל הים הפתוח. בראשית שנות הארבעים, אני זוכר (כנער בזבולון), ש- יכולנו להפליג במיפרשית במשך שעות מול תל-אביב, מבלי לפגוש בסירה שניה.

ב-1936 הכריחו הערבים את תל-אביב ל- הקים נמל משלה. גל של התלהבות הציף את הנוער של אז (התכלת מלמטה ותכלת מעל / אנו בונים פה נמל, פה נמל!).

אבל הנמל לא השתלב מעולם בחיי העיר. בניגוד חותך לחיפה, לא הפכה תל-אביב לעיר-נמל, ומלחים לא בלטו ברחובותיה.

כאשר הועבר הנמל לאשרוד, ה- עיר כאילו נשמה לרווחה.

★ ★ ★

מ? הי הסיבה להתנכרות זו של העיר לים, שהוא הגורם המרכזי בנוף וב- אקלים שלה?

חובבי פסיכולוגיה יאמרו שהסיבה נעו- צה בעובדה שהעיר נבנתה על-ידי יוצאי מיזרח-אירופה, שגדלו הרחק מכל ים, וש- חרבותם היחה יבשתית מובהקת. פולין, בין שתי מלחמות-העולם, היחה מנותקת מן הים. בני מוסקבה וקייב, מינסק ופינסק לא ראו את המים הכחולים מעולם. ה- געפילטע פיש בא מן הנהר, לא מן הים.

תל-אביב, אולי יותר מכל עיר אחרת, משקפת את רוח בונייה, ללא השראה מוד- רות עברו. הבונים באו אל הים רק במיקרה.

כך קמה עיר בצד הים, אך לא מול הים.

חובבי התפיסה החמרנית יאמרו שהעיר נבנתה ברוב התקופות על-ידי ספרדים ו- סוחרים, שהיו זרים לעולם היופי וחדוות- התיים. לא הוקצו שטחים לגנים ציבוריים ולפארקים — וגם השטחים שהיו חוסלו ונמכרו לספרדים. (היכן הם היום, הגנים בהם עגבו זוגות בימים ההם — גן הדסה, וגן האהבה של נצח-ישראל, ואחיהם?)

הבתים נבנו על-ידי קבלנים לשם מכירת דירות, ללא אהבה, כי- אויביקט מיסחרי.

אחרי הבתים הנחמדים של הראשונים, שרבים מהם מלבכים ביומרוגות התמימה (רחוב נחלת-בנימין, אלנבי ליד הים, מאפן) והנהרסים עתה, קמו קוביות הבטון ה- מצופות שפריץ.

במקום רשת רחובות רחבים, היוצאים מן הים, כמו בערי-חוף רבים, קם סבך הרחובות הצרים והעקומים, כמו בסיט של מתכנני-ערים מטורף.

יכול להיות ויכוח על הסיבות, אך לא על התוצאה. תל-אביב שלנו קמה תוך התעלמות מן ה- אוצר העיקרי שלה — עיר מכוני- רת, חסרת-סינונו, בלתי-מאווררת, צפופה, רועשת, חסרת ירק, מזו- חמת על הקרקע, ועתה גם באוויר.

★ ★ ★

מ? ה שקורה עכשיו מנחת מכת-מחת על כל תקווה להציל את העיר. מותר היה לקוות כי מעתה והלאה ישתנו הדברים לטובה. קם דור חדש, שגדל בעיר משחר ילדותו. נפוצה בשכונות רבות ההכ-

אם חישובים מיסחריים האסילו בעבר על כל שיקול של יופי וחדוות-חיים — באים עתה והופכים את השיקול המיסחרי של התירות לאליל טורף, שעל מיזבתו מוקר- בת טובתם של מאות-אלפי תושבי גוש דן.

כך או כך — זה אסון.

★ ★ ★

תפרסמו הרבה שירותוסים יפים, המראים את יופייה של תל-אביב, כפי שתיראה מחר, עם שפת-הים החדשה.

על טעם וריח אין להתווכח. לא נתווכח, על כן, על יופייו של מראה זה.

נציין רק זאת: בני תל-אביב לא יראו מראה זה כלל.

כי כל השירותוסים היפים מראים את העיר כפי שתיראה מן הים.

אולם מאות אלפי תושבי תל- אביב וכוונתיה לא יראו את ה- עיר מחלון ממום הבא מרומא, ולא מעל סיפון של יאכטה ה- מפליגה בים.

הם יראו את המראה הזה מאחור. הם יחיו, כאילו, בתצ-אחורית גדולה ו- מכוונת של בית בעל חזית מרשימה.

יהיו אז שתי ערים: תל-אביב של התיירים, לאורך שפת-הים, שתהיה כמעט מנותקת מן העיר הפנימית. ותל-אביב שלנו, של ה- תל-אביבים — מנותקת מן הים.

אוטוסטראדה רחבה תפריד בין השתיים, כמו חפיר של מיבצר ימריבנימי.

העיר שלנו תיחנק, פשוטו כמשמעו. הציילו!